

Emancipatie en ongelijkheid

Gaat het nu wel of niet goed met de vrouwenemancipatie in Nederland? Hoe moest het beeld dat in de Emancipatiemonitor 2002 werd geschetst worden beoordeeld? De kranten kwamen er vorige week niet helemaal uit. Enerzijds leek de emancipatie 'op schema te liggen': meisjes presteren beter in het onderwijs dan jongens, meer dan de helft van de vrouwen heeft betaald werk en mannen zijn flink hun best gaan doen in het huishouden. Tel je zegeningen, tel ze een voor een, zouden we vroeger bij ons thuis hebben gezegd. Maar de kranten signaleerden vooral ook punten van zorg. Slechts 38 % van de vrouwen is 'economisch zelfstandig', de rest verdient een inkomen beneden bijstandsniveau. Vrouwen stellen veel te hoge eisen aan de reinheid van huis en haard en besteden daar bij gevolg ook veel te veel tijd aan. En de opvattingen van vrouwen, maar vooral van mannen, over de meest verkieslijke taakverdeling in het huishouden, over buitenshuis werkende moeders, en over de opvang van jonge kinderen in een kinderdagverblijf lijken van lieverlee weer iets conservatiever te worden.

Mij vielen bij het doornemen van de monitor vooral de verschillen op tussen hoger opgeleide en lager opgeleide vrouwen. Kijken we naar de groep moeders met een jongste kind tussen de 0 en de 5 jaar, dan loopt het percentage werkende vrouwen uiteen van 19 % bij vrouwen met alleen basisonderwijs tot 77 % voor vrouwen met een wetenschappelijke opleiding. Nederland is over de hele linie een deeltijdbaantjes land, maar werkende vrouwen met een lagere opleiding hebben een kleine deeltijdbaan (minder dan 19 uur per week), terwijl hoger opgeleide vrouwen over het algemeen omvangrijke deeltijdbanen hebben.

Vrouwen lijken buitengewoon rationeel in hun keuze of, waar en hoe te gaan werken. Lager opgeleide vrouwen kunnen kiezen tussen thuis voor hun eigen kinderen zorgen, achter de kassa zitten in de supermarkt of schoonmaken in andermans huis of kantoor. Het is helemaal geen wonder dat velen van hen de voorkeur geven aan een huisvrouwbestaan, eventueel gecombineerd met een mini-baantje. Dat zij hiermee niet genoeg verdienen om als economisch zelfstandig te kunnen worden aangemerkt zal hen weinig kunnen schelen. Bij een eventuele echtscheiding wordt het in alle gevallen sappelen om de eindjes aan elkaar te knopen; een voltijdse baan tijdens het huwelijk verandert daar niets aan.

Voor hoger opgeleide moeders ziet de keuze er heel anders uit. Thuisblijven bij de kinderen is ongelooflijk zonde van alle geld, tijd en moeite die zij hebben geïnvesteerd in hun opleiding en hun carrière. Over het algemeen is werk op hbo of academisch niveau aangenaam en intellectueel uitdagend. Daarmee ophouden om luiers te verschonen, flesjes te warmen en lego kastelen te bouwen is bepaald een offer, hoe lief en aandoenlijk het eigen nageslacht ook is. Als de relatie zou stranden is de hoger opgeleide werkende vrouw veel beter af dan haar evenknie, die haar baan heeft opgegeven en voortaan aangewezen zal zijn op alimentatie van haar ex. Blijven werken, voltijds of in een grote deeltijdbaan, is voor hoger opgeleide moeders de meest rationele keuze. Het is niet ondenkbaar dat verstandige beleidsmaatregelen deze trend bij hoger opgeleide vrouwen nog kunnen versterken. Meer kinderopvang en naschoolse opvang, bij voorkeur in of in de buurt van de school, schooltijden die zich laten combineren met aanvangstijden op de werkplek, afschaffen van de lange lunchpauze die op veel scholen nog steeds bestaat en die de werknemer-papa of -mama veroordeelt tot een bestaan als haal- en brengouder in dienst van het schoolkind, fatsoenlijke financiering van scholen en onderwijzend personeel om te voorkomen dat voor alle mogelijke klussen op school een beroep moet worden gedaan op de toch al overbelaste ouders enzovoort.

De Emancipatiemonitor laat echter ook zien dat de optelsom van de rationele keuzes van lager opgeleide en hoger opgeleide vrouwen de sociaal-economische tegenstellingen in de samenleving vergroot. Wijlen Christopher Lasch, een cultuurpessimistische Amerikaanse socioloog, wees ooit al op het verschijnsel dat de vrouwenemancipatie lagere sociaal-economische klassen op grotere achterstand plaatst. Vroeger trouwden artsen met een

verpleegster, tegenwoordig trouwen zij met collega-artsen. Het nieuwe artsengezin verdient veel meer dan het oude arts-verpleegster gezin; en bovendien lijkt de kans op sociale stijging door middel van het huwelijk te slinken als mensen partners plegen te zoeken binnen hun eigen opleidingsgroep.

Daar komt nog bij, leren we uit de Emancipatiemonitor, dat kinderen van hoger opgeleide ouders kennelijk van meet af aan een ander leven leiden dan kinderen uit een lager sociaal-economisch milieu. De eerste groep gaat als baby en peuter een paar dagen per week naar een crèche of een oppas en wordt later van school gehaald door de au pair, de buurvrouw of de leidster van de naschoolse opvang. De tweede groep wordt grotendeels begeleid, gehaald en opgevoed door hun eigen moeder. Voor al die Nederlanders die menen dat crèches slecht voor kinderen zijn is dit misschien een grote troost: kinderen die aan de zorgen van de crèchejuf worden toevertrouwd hebben overigens veel mee in het leven, die kunnen wel tegen een stootje. Maar voor democraten die veel verwachten van samen spelen, samen leren en in gelijke omstandigheden opgroeien, schetst de Emancipatiemonitor een verontrustend beeld.